

УДК 398.2:821.161.1.

Щербак С. В.

кандидат філологічних наук, доцент

Криворізький педагогічний інститут

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

ПРИВІТАННЯ, ПОБАЖАННЯ, ТОСТИ ЯК ФОРМА ВИРАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ

Статтю присвячено дослідженню структурних особливостей жанрових різновидів паремій (привітань, побажань, тостів) з точки зору проявів в них національного менталітету та відображення в них фрагментів національного колориту. Виявлено засоби та прийоми вираження рис національного характеру українського народу та основні принципи, на яких ґрунтоване розмежування привітань, побажань, тостів.

Досліджуючи такі паремії як привітання, побажання, тости ми помітили, що тематика багатьох аналізованих творів відображає життя та побут українського народу і його національні риси характеру: доброту, щедрість, відвертість.

Ключові слова: усна народна творчість, жанр, привітання, побажання, тости, паремії, зіставлення, менталітет, національний характер, фольклор.

Статья посвящена исследованию структурных особенностей жанровых разновидностей паремий (поздравлений, пожеланий, тостов) с точки зрения проявления в них национального менталитета и отражение в них фрагментов национального колорита. Выявлены средства и приемы выражения черт национального характера украинского народа и основные принципы, на которых основано разграничение поздравлений, пожеланий, тостов.

Исследуя такие паремии как поздравления, пожелания, тосты мы заметили, что тематика многих анализируемых произведений отражает жизнь и быт украинского народа и его национальные черты характера: доброту, щедрость, откровенность.

Ключевые слова: устное народное творчество, жанр, поздравления, пожелания, тосты, паремии, сопоставление, менталитет, национальный характер, фольклор.

The article is devoted to the study of structural features of the genre varieties paroemias (greetings, compliments, toast) from the point of view of their development in the national mentality and the reflection in them of fragments of national coloring. Identified means and techniques of expression of the national character of the Ukrainian people and the basic principles on which is founded the distinction of congratulations, wishes and toasts.

Exploring such paroemia as greetings, wishes, toasts, we noticed that the subjects analyzed many of the works reflect the life of the Ukrainian people and their national traits: wealth, happiness, material prosperity.

Keywords: folklore, genre, greetings, wishes, toasts, paroemia, comparison, mentality, national character, folklore.

«Українці володіють великим і багатим усним народним скарбом-мовою та фольклором», – таку думку висловив у передмові до свого збірника «Привітання, побажання, тости» (2010 р.) упорядник М. Дмитренко. З цими словами вченого можна сміливо погодитися, тому що саме в усній народній творчості виявляється народна мудрість, думка, світогляд народу. Вказані жанри усної народної творчості, які упорядкував М. Дмитренко, об'єднуються в

одну із наук яка називається пареміографією. У цій царині знань вивчається слово та сталі висловлювання як засоби передання національного бачення світу, навколишнього середовища, людини, її характеру, світогляду, діяльності, поведінки.

Літературознавча енциклопедія у двох томах видана у 2007 році, окреслює такий понятійний апарат як, національне, в яке упорядники вкладають зумовленість етногенетичної пам'яті, звичаями, традиціями, мовою, та типом світосприйняття. Стосовно характеру, укладачі енциклопедій зазначають, що це перш за все певні риси, особливості, внутрішній образ індивіда, зумовлений його оточенням, що наділений комплексом відносно стійких психічних властивостей, що зумовлюють тип поведінки.

Саме паремії відображають національний колорит і утворюють позитивну картину світу певної національної спільноти. М. Дмитренко у передмові зазначає, що *«у сиву прадавнину слово мало магічне значення, таку силу віри, що ним користувалися обережно-за потребою»* [Дмитренко ППТ 2010:3].

Дослідники О. Б. Каневська та С. В. Щербак, які розробляють проблеми малих фольклорних жанрів у національних літературах (лічилок, загадок, скоромовок, казок) із точки зору когнітивної лінгвістики та компаративного літературознавства, визначили їх жанрові, тематичні, лексико-стилістичні особливості, засоби вираження національного характеру (наприклад, у статтях: «Малі фольклорні жанри як форма вираження національного характеру» [Каневская, Щербак 2014 Вип. 10], «Лексико-стилістичні особливості українських дитячих лічилок» [Щербак, Каневська 2012 Вип. 8], «Порівняльна характеристика українських і російських народних загадок» [Щербак, Каневська 2012 Вип. 7], «Особенности национальной специфики изображения персонажей в русских и украинских народных сказках» [Каневская, Щербак 2013] та ін.). На їх думку, *«усе, що людина бачить перед собою, що потрапляє в людську свідомість, набуває форми слова... Національний характер яскраво відображається в усній народній творчості: як у великих, так і у малих жанрах»* [Каневская, Щербак 2014].

У пареміях простежуються зародження національної свідомості та її постійний розвиток. Вивчення фольклорних творів (привітання, побажання, тости) завжди цікавило дослідників, хоча не всі відомі паремії достатньо вивчені з погляду виділення в них специфічних національних рис українського народу та їх опису й аналізу.

Актуальність теми даної статті полягає в науковій цікавості сучасної фольклористики до проявів національного характеру в фольклорних жанрах (привітання, побажання, тости) та способів відображення у них національного колориту народу.

Мета статті – охарактеризувати особливості вираження рис національного характеру українського народу в таких фольклорних жанрах, як привітання, побажання, тости.

Національний характер розглядаємо систему таких стійких рис українців, які проявляються постійно у процесі життєдіяльності нації.

Сучасні дослідники фольклору, як М. Лановик і З. Лановик у підручнику «Українська народна словесність» [Лановик 2000] подають такі жанрові різновиди паремій: *«вітання, побажання, тости (застільні побажання, висловлені господарям дому або гостям, побажання подяки, форма побажань у вигляді прощання, сталі форми побажань до певних нагод, побажання гумористичного характеру»* [Лановик 2000: 562-564].

Свій підхід до класифікації різновидів паремій пропонує сучасний науковець-фольклорист М. Дмитренко: *«родинно-обрядові **побажання**»* (весілля, родини, хрестини, пострижини, новосілля; **привітання** з нагоди (дня народження, іменин), з нагоди ювілею, урочитих дат; **тости** [ППТ 2010].

Помічено, що перші родинно-обрядові побажання на весілля з'явилися ще за часів початків християнства на Русі, в них замальовувалися вірування у найкраще сімейне подружжя, прагнення мати міцну та велику родину, бажання шанувати один одного та батьків. Наприклад:

«Нехай Бог помагає вам здружитися да й у світі нажитися; дітей діждатися да й попарувати так, як вам Бог помагає самим паруватися!»

Дай, Боже, Вам на світі пожити, діток наплодити - синів і дочок мати, одружувати й заміж віддати!

Дай, Боже, добрий час, щоб разом хліба-солі поїсти і горілки випити, і щоб наші молоді одне одного шанували та й батьків не забували! [ППТ 2010:3].

В образній структурі багатьох родинно-обрядових побажань називаються предмети та речі, завдяки яким відображається світобачення, середовище, побут народу певної епохи:

«Даруємо цибулину, щоб свекруха прийняла за рідну дитину»;

«Дарую рубля, щоб купили «Жигуля», а як не хвате, то нехай свекруха доплате»;

«Летіла зозуля а й стала кувати,

Нехай поцілує теця свого зятя!» [ППТ 2010:28].

За своєю формою українські народні побажання короткі, складаються з двох-трьох речень, частіше використовується ритмічне мовлення, рядки між собою римуються так , щоб підтвердити милозвучність української мови.

«Будь здорова, як зима,

Гарна-як весна,

Щедра-як літо,

А багата- як осінь!» [ППТ 2010:73].

Аналізуючи українські народні привітання-присвяти до урочистостей, відзначаємо, що в них використовуються такі звертання, котрі містять пестливо-лагідну лексику, що притаманне національному колориту українця, як прояв відкритості душі, його щирості, певним дружнім або родинним стосункам:

«Мій татусю рідний!

Завжди будь такий:

Спритний і веселий,

Вічно молодий!» [ППТ 2010:67]. У цьому побажанні проявляється такі риси національного характеру українця, як: спритність, веселість.

«Любий дідусю! ...

Хай друзі та рідні зберуться в оселі,

Пісні хай для тебе лунають веселі. [ППТ 2010:67]. У цій паремії проявляється гостинність, та одна із найвиразніших рис українця, це любов до пісні.

У наведених побажаннях акцентується увага на важливих для українського народу цінностях, а саме: здоров'ї, злагоді, любові, радості, родинних стосунках.

У пареміях наявні ще такі звертання як: до батька, матері, бабусі, дідуса, сина, брата, дядька, тітки та інших членів родини та близьких і друзів, що дають можливість відрізнати змістовно їх один від одного:

Спасибі, матусю, спасибі, бабусю,

За щирі поради і радість буття... [ППТ 2010:72].

У тематиці багатьох українських побажань влучні слова вказують на наміри щиро бажати добра, щастя, матеріального достатку.

Аналізуючи побажання зібрані М. Дмитренком, спостерігаємо їх еволюцію від до християнської доби до сучасності. Одним із найстаріших видів побажань є побажання на Новий рік (Старий рік):

«Вроди, Боже, жито, пшеницю

І всяку пшеницю!

У полі – ядро,

У домі – добро,

У полі – колосок,

А у домі – пиріжок!

З Новим роком, з Василем!» [ППТ 2010:77].

Тут вказується на найважливіші для кожного українця ціннісні орієнтири – дім та земля, навколо яких і будується його життя, добробут, багатство, родина, щастя.

Є побажання до ювілею від року до ста (рік, два, три, чотири, п'ять, шість, сім, десять, шістнадцять, вісімнадцять, двадцять, 25, 30, 40, 50, 55, 60, 70, 75).

Наприклад, привітання на 60 років:

«В радості живіть до сотні літ,

Хай не знають втоми ваші руки.

Шістдесят – не тільки ваш зеніт!

Щастя хай приносять діти і онуки» [ППТ 2010:87].

У такого типу пареміях указується на побажання довголіття (живіть до сотні літ), побажання не тільки конкретному ювіляру, а й його рідні (діти і онуки).

Родинні зв'язки та родинні стосунки найголовніше для нашого народу, яке веде своє коріння ще від прадідів, про що й ведеться та наголошується у багатьох побажаннях різної тематики.

«Люба матусю, рідненька ненько!

Вас з ювілеєм вітаєм, Серденько!

І у вінок привітань, як зерно до зернини,

Низький Вам уклін від всієї родини!» [ППТ 2010:89].

Привітання та побажання частіше всього завершуються тостом різноманітної тематики, у якому є елементи констатації, наказу, жарту, іронії, сміху:

«Гей, наливайте повні чари,

Щоб через віncia лилося... [ППТ 2010:96].

Щоб і їлось, і пилося,

І хотілось, і моглось [ППТ 2010:95].

Чим відрізняється жінка від таксі?

Таксі з вогником-завжди вільне,

А жінка з вогником-завжди зайнята,

Так вип'ємо за вільних жінок із вогником» [ППТ 2010:96].

Таким чином, аналіз паремій (привітання, побажання, тости) дав можливість виокремити деякі найголовніші риси національного характеру українця, а саме: спритність, веселість, відкритість душі, щирість, доброту, відвертість, повагу до старших, до рідних.

БІБЛІОГРАФІЯ

Каневская 2013 – Каневская О. Б. Особенности национальной специфики изображения персонажей в русских и украинских народных сказках / О. Б. Каневская, С. В. Щербак // Літератури світу: поетика, ментальність і духовність: Зб. наук. праць. / гол. ред. проф. А.В.Козлов. – Вип. 1 – Кривий Ріг: ДВНЗ «КНУ», 2013. – С.84-95.

Лановик 2000 – Лановик М. Українська народна словесність: [посібник для студентів гуманітарних факультетів вищих навчальних закладів] / М. Лановик, З. Лановик. – Львів: Літопис, 2000. – 614 с.

ППТ 2010 – Привітання, побажання, тости / упор. М. Дмитренко. – К. : Видавець Микола Дмитренко, 2010. – 100 с. (серія «Народна творчість»).

Щербак 2012 – Щербак С. В. Лексико-стилістичні особливості українських дитячих лічилок / С. В. Щербак, О. Б. Каневська // Філологічні студії: науковий вісник КНУ: зб. наук. праць. – Вип. 7. – Кривий Ріг: ТОВ «Центр-Принт», 2012. – С. 265-276.

Щербак 2012 – Щербак С. В. Порівняльна характеристика українських і російських народних загадок / С. В. Щербак, О. Б. Каневська // Філологічні студії: науковий вісник КНУ: зб. наук. праць / за заг. ред. Ж. В. Колоїз. – Вип. 8. – Кривий Ріг: ТОВ «ОКТАН-ПРИНТ», 2012. – С. 294-307.

Каневская 2014 – Каневская О. Б. Малі фольклорні жанри як форма вираження національного характеру / О. Б. Каневська, С. В. Щербак // Філологічні студії: науковий вісник КНУ: зб. наук. праць / за заг. ред. Ж. В. Колоїз. – Вип. 10. – Кривий Ріг: ТОВ «ОКТАН-ПРИНТ», 2014. – С. 172-182.